

Apostelkind

Renske Doorenspleet

Apostelkind

In de greep van een gesloten genootschap

Uitgeverij Balans

Copyright © 2020 Renske Doorenspleet/Uitgeverij Balans,
Amsterdam

Alle rechten voorbehouden.

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen.
Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig
recht, kunnen zich wenden tot Uitgeverij Balans.

Omslag bij Barbara
Omslagfoto auteur als vijfjarig meisje/privéarchief
Foto auteur Ruud Pos
Typografie en zetwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 638 2093 6

NUR 740

www.uitgeverijbalans.nl

 facebook.com/uitgeverijbalans
 twitter.com/balansboeken
 instagram.com/uitgeverijbalans
 uitgeverijbalans.nl/nieuwsbrief

Je kinderen zijn je kinderen niet.

Zij zijn de zonen en dochters van 's levens hunkering naar zichzelf. Je mag hun je liefde geven, maar niet je gedachten, want zij hebben hun eigen gedachten.

– Kahlil Gibran, *De profeet* (1923)

De decors waarvoor ons leven zich afspeelt
en die door de gewoonte gemaskeerd waren,
worden weer zichtbaar zoals zij werkelijk zijn.

– Albert Camus, *De mythe van Sisyphus*.
Een essay over het absurde (1942)

Inhoud

PROLOOG 9

DE WORTELS (1830-1946)

- 1 *Een Engels uitstapje: grootse dromen in duivelse tijden* 19
- 2 *Duitse daadkracht op een Amsterdamse kade* 29
- 3 *De Nederlandse groei, een nieuw geluid* 37

DE OPBOUW (1946-1968)

- 4 *Wereldvreemde vogels* 51
- 5 *De vleugels van de Meester* 64
- 6 *Wij gaan bergen verzetten* 78
- 7 *Buiten en binnen het Gebouw* 90

DE CRISIS (1968-1973)

- 8 *Luisteren en laveren* 105
- 9 *Monster met meerdere monden* 118
- 10 *Stemmen en een schaar* 133

DE NIEUWE MENS (1973-1985)

- 11 *Geboorte in een zuivere kraamkamer* 143
- 12 *De klokkenluider* 157
- 13 *De verzorging van de Jongste Jeugd* 171
- 14 *Méér mens worden* 182
- 15 *De Eerste Kring: goddelijke hormonen* 194
- 16 *Het leven is kinderspel* 208
- 17 *De dood van onze Vader* 222

DE WORSTELLENDE MENS (1985-1991)

- 18 *De Tweede Kring: 'Zien zoals het écht is'* 237
19 *Worstelende vissen in veilige reservaten* 253
20 *De Derde Kring: uit Liefde* 268
21 *De Confirmantenkring: dansende draden* 284

DE DOLENDE MENS (1991-2020)

- 22 *De aanloop: vrijheid en verbond* 301
23 *Nieuwe wegen* 317
24 *Terugkeer* 334
25 *Een Engels uitstapje: alles wit* 346

Dankwoord en verantwoording 353

Bronnen 357

Proloog

‘O, lieve Apostel, al zijn we nog klein,
toch willen we graag Uw kinderen zijn.
Ons hartje klopt dankbaar, wij geven ’t U nu.
Apostel, wij blijven voor altijd bij U!’

Deze woorden staan in mijn geheugen gegrift. Ze komen uit mijn blauwe kinderkoorboekje. Nummer 17 was een van de honderden liederen die Apostelkinderen moesten zingen. Zo’n Apostelkind was ik.

De ‘buitenwereld’ zal de tekst niet begrijpen, maar als je bent opgegroeid in het Apostolisch Genootschap, zoals ik, dan zul je de woorden herkennen en de melodie feilloos kunnen meezingen. De Apostel was onze Vader, onze dierbare Leidsman. Minstens drie keer per week bezongen we hem, twee keer per week luisterden we naar ‘Zijn Woord’ en dagelijks bedankten we hem in een gebed. Vrijwel alle liederen bejubelden hem als onze pijler en houvast, levende norm en goddelijke maatstaf, startpunt en toeverlaat, zienvriend en zielenhelper, baken en toorts in de branding des levens. Hij was de polsslagen van ons denken, ons grote voorbeeld en levensbron. Hij stuurde ons bezielende brieven en hield ontroerende diensten. Soms ontmoetten wij hem in levenden lijve en dagelijks zagen we hem op een foto. Zijn portret hing op een prominente plek in alle apostolische huizen: op z’n minst in de huiskamer en vaak ook in de slaapkamers.

Als Apostelkind voelde ik me sterk verbonden met de andere

dertigduizend leden ('broeders en zusters', 'ooms en tantes') die actief waren op honderd plaatsen ('gemeenschappen'), verspreid over geheel Nederland.

Niet alleen ik, ook mijn ouders en grootouders zijn in apostolische gezinnen opgegroeid. En dat geldt ook voor de liefde van mijn leven – voor Martin, op wie ik eind 1993 hopeloos verliefd werd tijdens een landelijke bijeenkomst van het Apostolisch Genootschap. Ook Martins familie hoort al meer dan honderd jaar bij deze geloofsgroep.

Slechts weinigen sloten zich aan. Slechts weinigen stapten eruit. In dit gesloten klimaat groeide ik op. Binnen het genootschap werd een grote mate van discipline, loyaliteit, uiterlijk en geestelijk conformisme geëist van het apostolische volk. Buiten het genootschap moesten apostolischen een lichtend voorbeeld zijn voor alle medemensen. Het goddelijke zit in ieder mens, daar waren we van overtuigd, en het was onze verantwoordelijkheid om de zwakkeren en de natuur te beschermen. Als Godsvolk waren wij uitverkoren om het werk van Jezus voort te zetten: in 'ons Werk'. Net als Jezus moesten we 'het goede' uitdragen en compassie hebben met de minderbedeelden. Zo hielden we de samenleving gezond.

De buitenwereld wist niet dat er een Apostel was die zijn kinderen vaderlijk opvoedde tot 'Nieuwe Mensen'. Dat was logisch, want Apostelkinderen vervulden hun levenstaak in de luwte. We mochten niet te veel opvallen.

'In stille trouw dienen,' zo zongen we.

'Apostolischen zijn onbaatzuchtig en onomkoopbaar, gehoorzaam en dankbaar, vol eerbied voor mens en dier, behulpzaam en altijd vrolijk,' zo hoorden we tijdens de talloze kinderkringen. Als 'goddelijke hormonen' stroomden we door de wereldlijke organen en verspreidden we geloof, hoop en liefde onder onze medemensen. Wij waren het vredebrengende zaad waar de mensheid op wachtte. En net als de zaadjes in de aarde waren wij diep verscholen, zo zongen we. Kinderkoorlied nummer 38.

In mijn hoofd lopen twee verschillende puzzels van twee parallelle werelden dwars door elkaar heen. Buiten of binnen. Open of gesloten. Koud of warm. Democratie of dictatuur. Individualisme of groepsbinding. Logica of verwarring. Denken of voelen. Vrijheid of veiligheid. Uitzicht of toezicht. Zij of wij.

De eerste puzzel kan ik leggen en delen met de buitenwereld. Ik kan vertellen over mijn familie en vrienden, mijn ouderlijk huis en mijn geboortedorp, mijn scholen en universiteiten. Over een gewone jeugd met mooie herinneringen in een democratisch land waar het over het algemeen prettig toeven is. Dat was het leven van negen tot vijf uur, op de doordeweekse dagen.

De tweede puzzel bestaat niet voor de buitenwereld en is in miljoenen stukjes geknipt. Een chaotisch, verscheurd beeld. Een onbegrijpelijk en ongreepbaar geheel vol fragmenten die niet passen, die ik zelf niet eens kan plaatsen – laat staan dat een buitenstaander dat zou kunnen. Dit deel bestond uit diensten met koren en kringen, aparte muziek en speciale woorden.

Bijna dagelijks waren we in ‘het Gebouw’. Het woord ‘kerk’ gold bij ons als vloeken: wij kwamen samen in een Gebouw. Elk Apostelkind begreep dat zulke nuances in het taalgebruik essentieel waren. Onze eigen woorden en uitdrukkingen maakten van onze gesloten wereld een sluitend verhaal waarin alles klopte en waarin we graag wilden geloven. En we hielden van hoofdletters, waarschijnlijk om het belang van ons eigen verhaal nog eens extra te benadrukken.

Dat was het leven vanaf vijf uur ’s middags (op doordeweekse dagen) en van negen uur ’s ochtends tot het middaguur (in het weekend). Niemand wist dat we bestonden. Niemand wéét dat we bestonden. Onze groep was volledig onzichtbaar in het volle licht van een open samenleving.

Op een warme julidag in 1973 werd ik erin geboren. Daar kon ik niks aan doen. Op een miezerige meidag in 1998 besloot ik eruit te stappen. Dat was mijn eigen keuze. En dat was het dan: de tweede puzzel uit mijn verleden begon steeds meer te

vervagen. Ik reisde de wereld rond – soms met Martin, vaak alleen – en sinds 2006 wonen en werken we in Engeland. Bij tijd en wijle veroorzaakten rondslingerende stukjes verleden weliswaar onrust in mijn hoofd, maar de meeste waren goed opgeruimd. Bij vlagen schreef ik mijn herinneringen op en verzamelde ik apostolisch archiefmateriaal zoals liederenbundels, boeken en brieven. Maar ik keek er verder niet naar: mijn oude, gesloten tweede leven vol in-, uit-, op- en afsluiting stopte ik zorgvuldig weg in vijf grote verhuisdozen.

Als ik dacht aan die intensieve periode in het Apostolisch Genootschap, dan leek het bijna alsof het iemand anders was overkomen. Van een afstand keek ik af en toe verbaasd naar mijn tweede puzzel. Die ervaringen leken niet over mij te gaan. Ooit was ik een Apostelkind en nu niet meer.

En toen kwam 2016. In de lente ontstond hevige onrust in onze directe omgeving, in het hart van Engeland, waar we inmiddels ruim tien jaar woonden. De Britse minister-president David Cameron schreef een referendum uit: *‘Should Britain remain in the European Union, or shall we leave?’* Tijdens de campagne liepen de gemoederen hoog op. De minister van Justitie, Michael Gove, ging niet meer in discussie met deskundigen, want *‘people in this country have had enough of experts’*. Emoties wonnen het van feiten. Waar het debat eerst draaide rond economische vraagstukken, toverden de *leavers* op het laatste moment de immigrantenkaart uit de hoge hoed. Het werd ‘wij’ versus ‘zij’. De buitenlander als gemakkelijk doelwit. De buitenstaander als mak, zwart schaap. Opeens kreeg ik zelf te maken met vervelende incidenten waarbij me werd toegesnuwd *to go home* en waarbij ik etiketten kreeg opgeplakt, variërend van *EU citizen* tot *non-British, European immigrant, bloody foreigner* en *bugger off, back to your own country*. Als klap op de vuurpijl werd het land opgeschrikt door een gruwelijke politieke moord: een radicale rechtsextremistische aanhanger van Britain First stak en schoot

de parlementariër Jo Cox op klaarlichte dag neer. Een week later gingen de Britten naar de stembus en koos 52 procent voor een brexit.

Vijf maanden later was Amerika aan de beurt met verkiezingen en werd Donald Trump verkozen. Ook deze campagne, waarin makkelijke verhalen meer waarde leken te hebben dan harde feiten, complexe nuances en moeilijke compromissen, ging er heftig aan toe. Trump pochte over volle pleinen tijdens zijn inauguratie, terwijl ze feitelijk halfleeg waren. Zijn aanhangers zagen het anders: een heilig geloof in hun messias vervormde de feiten en vergoelijkte elk leugentje rondom de nieuwe president. *Fake news* werd tot woord van het jaar uitgeroepen, waarop Trump stelde dat hij het begrip zelf had bedacht. Volgens de Britse woordenboek uitgever Collins is dat echter niet waar: dit woord was al in ‘de jaren nul’ (2000-2010) geregeld te horen op de Amerikaanse televisie. Zelfs over de herkomst van het woord ‘nepnieuws’ wordt nepnieuws verspreid.

Iets knapte er in me. Niet weer, dacht ik. Niet weer wil ik in een situatie belanden waarin we moeten bewijzen dat we erbij horen omdat we anders kunnen worden uitgestoten uit een groep – uit Engeland in dit geval. Niet weer wil ik in een toestand verzeild raken waarin alles om emoties draait, waarin kritische geluiden worden gesmoord, nepnieuws onze gedachten vervormt, waarin feiten en fantasie naadloos in elkaar overvloeien, waarin een charismatische leider zijn bezielde volgers tot extase brengt en een rad voor ogen draait. Dit had ik immers al meegemaakt, tijdens de eerste kwarteeuw van mijn leven, als Apostelkind.

Zo’n associatie had me wel eens eerder gekweld, maar ik wist dat zo iets vanzelf zou overwaaien. Zoals die keer dat ik met een apostolische vriendin naar een documentaire over Noord-Korea keek, en we allebei verstijfden toen we zagen hoe zingende meisjes op een bomvol podium in huilen uitbarstten uit eerbied voor hun Geliefde Leider. ‘Dat kunnen wij ons wel voorstellen, hè,’

zei mijn vriendin, ‘hoe die meiden zich moeten voelen?’ Ook wij moesten massaal ontroerd raken door onze Leidsman, en dit gebeurde niet in een Aziatische dictatuur, maar in onze Nederlandse democratie, gewoon in een Bussums Gebouw. Ik snapte wat ze bedoelde, en toch praatte ik eroverheen. ‘Nou nou, dat viel toch wel mee? Zó erg was het toch niet bij ons?’

Ook als ik Pim Fortuyn op televisie hoorde spreken over normen en waarden, de verweesde samenleving en vaderlijk leiderschap, moest ik onmiddellijk terugdenken aan mijn eigen Leidsman. ‘Een leider van formaat waakt over de samenhang in de kudde,’ oereerde Fortuyn met zijn opvallende stem en grote gebaren. ‘De bekwame leider is de Bijbelse goede herder die ons naar het vaderhuis leidt. Hij is normsteller en bruggenbouwer. Hij is streng en barmhartig. Hij spoort anderen aan zijn voorbeeld te volgen en zich gereed te maken de fakkel over te nemen.’ Als Apostelkind had ik urenlang naar vergelijkbare woorden moeten luisteren, uitgesproken door een andere charismatische leider met dezelfde indrukwekkende verbale en non-verbale presentatietechnieken.

Ongemakkelijk was het om te horen dat de moordenaar van Pim Fortuyn ‘een van ons’ bleek te zijn: ook Volkert van der Graaf groeide op in het genootschap. In hoeverre heeft zijn apostolische opvoeding hem beïnvloed? In die meimaand van 2002 bleef deze vraag aan me knagen, maar lang hoefde ik er niet over te piekeren, want de media stortten zich op zijn activiteiten als volwassene en niemand leek interesse te hebben in zijn jeugd.

Ik ken geen enkel ander gewelddadig Apostelkind, stelde ik mezelf gerust: statistisch is de kans verwaarloosbaar klein dat zo’n opvoeding leidt tot een dergelijke misdaad. Dezelfde maand waarin Volkert van der Graaf een populaire politicus neerschoot, nam ik een nationale prijs in ontvangst voor mijn proefschrift over democratie. Zie je wel, dacht ik, als voormalig Apostelkind gebruik ik de pen om mijn punt te maken, niet de kogel. De moordenaar was een rotte appel en een apostolische opvoeding heeft hier niks mee van doen.

Vaak deed ik hardnekkig mijn best om het ongehoorde niet te horen. Zoals die keer dat mijn moeder opeens sprak over ‘die vreselijke jaren zeventig en tachtig waarin wij ons als apostolischen als een nieuw soort übermensen moesten gaan gedragen’. Toen ik opgroeide, was het uit de hand gelopen met een ‘zuiveringsperiode’ en een gestroomlijnd jeugdbeleid met ‘speciale zielsverzorging’ waarbij we leerden ons volledig over te geven aan de Apostel. Waarom gingen mijn ouders niet gewoon weg? Waarom lieten ze mij en mijn zusje hierin opgroeien? Ook die vragen kwamen op, maar ik wuifde ze weg, kalm en beheerst. Te ingewikkeld, te onaangenaam.

Of die keer dat ik aan Martin vroeg wat er toch zo fijn was geweest aan ons leven in het genootschap en hij me verbijsterd aankeek: ‘Dat meen je toch niet? Fijn? Dat is ons aangepraat. Het was fijn omdat het woord onfijn niet bestond, zo werd mij verteld. Bij ons scheen altijd de zon en werd alles overbelicht. Schaduwkanten konden domweg niet bestaan bij ons. Herinner je je dat niet meer?’

Nee, mijn herinneringen had ik ergens op een veilige plek geparkeerd. Maar *long stay parking* brengt kosten met zich mee. De vragen bleven komen, regen zich aan elkaar en nestelden zich als een kluwen wol in mijn hoofd. Ontsnappen werd onmogelijk.

Op een donkere winterse avond, vlak voor kerst, ontving ik een e-mail van een goede vriend. Hij is cellist en stuurde me een opname waarop hij een lied begeleidt. ‘*You’ll like it,*’ luidde zijn korte tekst en hij had gelijk. Die avond kropen zijn celloklanken onder mijn huid, terwijl de stem van zangeres Megan Henwood zich een weg baande door de wirwar aan vragen en herinneringen in mijn hoofd:

*If these walls could talk, they would ask me to leave.
Open the windows and unlock the doors.
Help me escape my own mind.*

Die nacht besloot ik dat het tijd was om te gaan zoeken naar de snippers van mijn tweede wereld. De herinneringen ontwarren, de feiten verzamelen, de speciale taal ontcijferen en er een geheel van maken: dat zou mooi zijn, hoopte ik. Het gaan begrijpen: dat zou helpen, dacht ik. Wat is het Apostolisch Genootschap? Wat is de geschiedenis van deze groep? Wat is er in deze gesloten groep gebeurd in het open Nederland? Wat ging er mis in de jaren zeventig en tachtig?

En wat heeft het genootschap met mij gedaan?

Engeland, voorjaar 2020

De wortels
(1830-1946)

I. Een Engels uitstapje: grootse dromen in duivelse tijden

Het is een heldere, frisse ochtend in april. De klokken slaan negen uur. Martin, zijn kin weggedoken tegen zijn borst om de kou te keren, zit op een bankje vlak bij een eeuwenoude kerk, midden in een idyllisch dorp ten zuiden van Londen. Hij stalt ons ontbijt – een thermoskan met koffie, twee bekers, een broodtrommel en een mandarijn – alvast uit en gaat een potje schaken op zijn telefoon. Hij weet dat ik op zoek ga naar de bron van de geloofsgroep waarin we allebei zijn opgegroeid: het Apostolisch Genootschap. Hier ergens liggen de wortels van de groep. Hier moet ik zijn. Martin weet dat mijn zoektocht wel even kan duren. Hij heeft geduld.

In alle vroegte vertrokken we vanuit ons huis in het midden van Engeland naar deze schilderachtige plek in het graafschap Surrey. Om kwart voor zeven, op een zondag, gingen we op pad. Dat tijdstip heeft betekenis:

‘t Is zondag, kwart voor zeven, ik spring vlug uit mijn bed,
ik ga me heerlijk wassen, wat heb ik dan een pret.’

Elke eerste zondag van de maand stonden wij als Apostelkinderen vooraan, op het podium van ‘ons Gebouw’, en zongen we dit lied in het zicht van de zaal met honderden ogen en glunderende gezichten. Lied nummer 13 vertelde ons dat we verheugd moesten opstaan om dankbaar naar de dienst te gaan, waar we vol overgave mochten luisteren naar de gedachten van onze eigen Apostel – onze ‘eigentijdse Christus’ en ‘dierbare Leidsman’ – die ons leerde hoe te leven. We zongen ook lied 9: ‘Zonne-

schijn vervrolijkt heel het leven, zonneshijn moet er altijd zijn.’ Alles was voortdurend fijn bij ons in het genootschap.

Ons. Wij.

Ik kom er niet vanaf. Ik was wij, en wij waren nooit ik.

‘Kwart voor zéven, hoe verzinnen we het, op een zóndag,’ had Martin gezegd. ‘Toeval,’ zei ik. We hadden het niet van tevoren zo gepland, het gebeurde per ongeluk, maar voor Apostelkinderen was niks ‘zomaar’. Alles had zin. Zelfs het onzinnige gaven we zin. ‘De zin van de onzin,’ noemde de Apostel dat.

Onze vertrektijd was toeval geweest, onze eindbestemming niet: ergens in dit gebied ontstond bijna tweehonderd jaar geleden de apostolische beweging. Daar was ik pas een paar maanden geleden achtergekomen en het had me verbaasd. Toen we in 2006 naar Engeland verhuisden, wisten we niet dat de wortels van het Nederlandse Apostolisch Genootschap in ons nieuwe thuisland zouden liggen. We emigreerden vanwege werk. Als onderzoeker en docent in de politicologie kon ik aan de slag bij een uitstekende Engelse universiteit. Een interessante uitdaging. Dat was een fractie van onze uitleg. Maar we zochten ook naar ruimte om ons eigen leven op te bouwen, om afstand te nemen van het voorafgaande en opnieuw te beginnen. We wisten toen nog niet dat in onze toekomst een deel van ons verleden verborgen zou zitten. Toen ik Martin dit nieuws vertelde, merkte hij droog op: ‘Ontsnappen is onmogelijk.’ *The past keeps haunting us.*

Apostelkinderen leerden op kinderkringen over hun eigen geschiedenis. We hoorden dat de eerdere Apostelen inspirerende mannen waren geweest met een enorme opofferingsgezindheid, maar ons werd niet verteld waar ze precies in geloofden. Pas onlangs – toen ik me zélf begon te verdiepen in de apostolische geschiedenis – ontdekte ik dat de Britse apostolischen rijk en rechtzinnig waren geweest. Ze geloofden in de ‘juiste leer’ en in de ‘wederkomstgedachte’: volgens deze profetie zou Jezus Christus terugkomen op aarde, zou hij Satan opsluiten en een wereldwijd vrede-rijk stichten dat duizend jaar zou duren.

Zo'n idee paste niet in ons Apostolisch Genootschap, en wat niet paste, werd aangepast totdat het wél paste. Zo deden we dat. Maar het vreemde verhaal waarin behoudende, welgestelde Britten zich voorbereidden op het einde der tijden, staat wel heel ver van de moderne apostolische denkwijze. Misschien werd deze oude kennis daarom nooit duidelijk aan de Nederlandse Apostelkinderen overgedragen. Dat maakte niet uit: bij ons draaide alles om het gevoel en niet zozeer om de feiten.

Het dorp omarmt de kerk en slaapt nog. Martin is verdiept in zijn schaakpartij. Ik loop het pad op, dat zich een weg baant tussen de doden onder hun zerken, richting de St James Church. Een vriendelijke kerk. Imposant in al zijn eenvoud. IJzerzandsteen met een fraaie toren. Subtiele steunberen houden het heiligdom bij elkaar. Ik denk aan mijn vader. Hij zei nooit zoveel, maar deelde zijn kennis over de architectuur graag. Al op jonge leeftijd wisten mijn zusje en ik het verschil tussen gotiek, barok en classicisme.

Er is niemand in de kerk. Het is te vroeg. De ingang ruikt naar koud steen en oud papier van verkleurde posters met Afrikaanse putten en Engelse gironummers. Deze kerk is beslist niet apostolisch. Ik kijk om me heen en laat me imponeren. Dat gaat vanzelf. De glas-in-loodramen breken de stralen van de binnenvallende ochtendzón in tientallen stukjes, in fragiele fragmenten. Een caleidoscoop van vrolijke kleuren speelt al dansend over het donkere hout van de lege kerkbanken.

'*Isn't it incredible,*' broemt een zware stem naast me, '*the light?*' Ik schrik. Een oude priester is ongemerkt naast me komen staan.

'*Yes, it is,*' stotter ik. Ik voel me betrappt in mijn slordige wandelkleden, lompe bergschoenen en knalblauwe regenjas. *Out of place.* De priester ziet mijn ongemak en stelt me gerust: 'De dienst is nog niet begonnen.'

Stilte.

Hij tikt met zijn dikke vingers tegen de zijkant van de kerk-

bank. ‘Natuurlijk mag je blijven, mocht je dat willen,’ voegt hij er snel aan toe, ‘je bent van harte welkom.’ Als ik zeg dat ik eigenlijk op zoek ben naar iets anders, haalt hij opgelucht adem. Ik vertel dat ik meer zou willen weten over de oude apostolische kerk die in de buurt zou moeten staan. Hij lijkt even uit zijn evenwicht.

‘*Well well,*’ fluistert hij, ‘*that’s all quite mysterious, it’s a very mysterious story.*’ De wandeling naar die kerk is de moeite waard, mompelt hij wijzend op mijn schoenen. ‘Maar je moet wel goed zoeken, want de kerk staat niet op de kaarten.’ Dat was mij ook al opgevallen toen ik thuis op de computer naar informatie had gezocht: de apostolische kerk is onvindbaar op Google Maps en er is geen duidelijk adres. Je moet weten waar je moet zoeken.

‘Toen ik een jongetje was, fascineerde die raadselachtige plek me al,’ zegt de priester. ‘Met mijn vrienden speelde ik in de velden rond de apostolische kerk. We voetbalden er en klommen in de bomen. Dat mocht. Maar we mochten nooit te dicht bij de kerk komen. Er waren muren, hekken, prikkeldraad. De kerk wordt keurig onderhouden, maar er zijn geen diensten. Ik heb er nog nooit iemand gezien.’

Niemand praat erover. Niemand weet wat er achter de dichte deuren gebeurt. De kerk zit dicht, al decennialang.

‘Zelfs voor Engelsen is dit geheimzinnig,’ vertrouwt de priester me toe. ‘We zijn heus wel wat gewend, maar deze situatie is bijzonder ongewoon. *It’s all hidden – hidden in plain sight.*’

Dan legt hij me uit waar ik de kerk kan vinden. We lopen naar de uitgang, waar kerkgangers al staan te wachten. ‘Geniet van de mooie dag,’ zegt de priester, ‘en ik wens je het allerbeste.’ Hij doet de deuren wagenwijd open voor de eerste kerkgangers, die opgewekt binnendruppelen, en ik loop naar buiten.

Het leven is op gang gekomen. Een oude man laat zijn jack russell uit, een zwarte labrador trekt een peuter vooruit, een vermoede moeder duwt een hippe kinderwagen. Een veertiger, fietspak strak om het lijf gespannen, hangt hijgend over zijn

stuur en verdwijnt achter een van de vele bomen. Martin zit nog op hetzelfde bankje en we eten onze boterhammen met chocopasta en drinken een kop koffie.

Daarna struinen we langs een stroompje met eenden, een klein museum, een koffiehuis en twee kroegen. Dwars door Shere, een typisch Engels dorpje – pittoresk. We volgen de pijlen naar het landgoed Albury Park. Het ligt er lieflijk bij, omringd door bos en veld. Blatende schapen blokkeren de paden, fazanten vliegen met rauwe kreten op, konijnen springen stilletjes voor ons uit. Engeland op z'n best.

Twee eeuwen geleden was dit landgoed in handen van een schatrijke bankier en lid van het Engelse Lagerhuis voor de Conservatieve Partij: Henry Drummond. Hij groeide op in een turbulente tijd. Hij was een kleuter toen in 1789 de Franse Revolutie uitbrak, waarna ingrijpende politieke hervormingen volgden: scheiding van Kerk en Staat, invoering van de gelijkheid voor de wet, en verzwakking van de macht van koning en Kerk. Deze revolutionaire principes verspreidden zich over grote delen van West-Europa. De industriële revolutie leidde daarna tot economische en sociale aardverschuivingen. Na de val van Napoleon kwam er een beweging op gang die wilde terugkeren naar de oude aristocratische orde, maar daarvoor was het te laat: de ideeën van de Franse Revolutie hadden overal wortel geschoten. De klok kon niet meer worden teruggedraaid.

Ook de rijke, conservatieve Britten hielden hun hart vast. Ze waren bang voor alles wat een gevaar voor de stabiliteit en status quo zou kunnen zijn. Hun pessimisme groeide door kerkelijke twisten in hun eigen land, door een nieuwe kieswet die de macht van de grootgrondbezitters aantastte, door revolutionaire onrust onder de boeren en door een maandenlang durende cholera-epidemie.

In deze crisisperiode zocht Henry Drummond steun bij gelijkgezinden. Tussen 1826 en 1830 organiseerde hij conferenties

op zijn landgoed voor mannen uit hogere kringen. Samen bestuurden ze de profetische geschriften van de Bijbel. Samen hunkerden ze naar een nieuwe uitstorting van de Heilige Geest. Samen waren ze het erover eens dat er geen moraal meer was. Volgens hen was de tijd rijp voor radicale ideeën, fris elan en een bezielende beweging: de wereld was toe aan het apostolische gedachtegoed.

Terwijl Drummond kan worden gezien als de oprichter en geldschietster van deze 'Alburygroep', kwam de spirituele beïnvloeding vooral van Edward Irving, een charismatische Schotse prediker en theoloog. De populaire Irving was de inspirator van de apostolische beweging. Zonder aanzien des persoons predikte hij over verderfelijke mensen en zaken, waarbij hij op overtuigende wijze uit werken van filosofen of uit theaterstukken van Shakespeare citeerde. Hij had een grote afkeer van de abrupte sociale kenteringen en was reactionair in zijn opvatting dat de koning rechtstreeks onder het gezag van God stond. Hij verlangde terug naar oude, patriarchale structuren. In zijn boek *The Last Days* uit 1828 somde hij verderfelijke zaken van zijn tijd op en waarschuwde hij voor crises in de nabije toekomst.

Wonderlijke gebeurtenissen in Schotland wakkerden het enthousiasme voor de nieuwe Britse religieuze groep aan. Mensen begonnen in 'tongen' (klanktalen, niet-bestaande talen) te spreken en te profeteren. Meerdere zieke vrouwen barstten los in 'tongen', waarna ze plotseling beter werden. De mannen van de Alburygroep concludeerden dat de wonderbaarlijke genezingen alleen maar het werk van de Heilige Geest konden zijn. De gevestigde kerken erkenden de wonderen echter niet. Ze moesten niks hebben van dergelijke zaken, en Drummond en Irving en hun aanhangers werden uit hun oude kerken gezet.

In 1831 richtten de verstotenen hun eigen kerk op: de Katholieke Apostolische Kerk (*Catholic Apostolic Church*). Vooral in de beginjaren speelden de 'profeten' een cruciale rol. Zij waren de denkers van deze nieuwe beweging en hun uitspraken hadden

onmiddellijk gezag. Zij benoemden de leiders: de 'Apostelen' werden 'geroepen' door hun profetische stemmen. Thomas Carlyle werd als allereerste Apostel benoemd en Henry Drummond als tweede en al snel kregen tien andere mannen ook een 'roeping'. Naast de twaalf Apostelen werden er evangelisten, herders, engelen, priesters, ouderlingen, diakenen, onderdiakenen en diaconessen aangewezen.

Aan de ene kant was deze apostolische beweging kerkelijk van karakter: de groep hechte bijvoorbeeld grote waarde aan de sacramenten en aan een sterke hiërarchie. Aan de andere kant waren er sektarische elementen, gezien de sleutelrol voor charismatisch leiderschap, de profetieën en het spreken in 'tongen', de radicaliteit en de verwerping van de wereld.

De Apostelen trokken zich terug in Albury. Door Bijbel-lesing, meditatie en overleg stemden ze hun opvattingen op elkaar af. Ze zagen volksovereiniteit als een groot gevaar voor vrede en veiligheid. De steden beschouwden ze als broedplaatsen voor het moderne kwaad, met hun opstandige en losbandige bewoners. Vanuit het heuvelachtige Engelse platteland gaven ze leiding en stichtten ze nieuwe gemeenten.

In 1836 en 1837 werkten de Apostelen aan een tekst van ruim 130 pagina's, het *Testimonium*, als waarschuwing voor het naderend onheil:

Duivelse passies zijn vrijgekomen. De wereld zal vergaan en de enige hoop die we hebben, is dat de Heer ons komt halen, zodat we voor altijd bij Hem kunnen zijn, in de hemel, ver weg van alle verleidingen en beproevingen die onze aarde teisteren. Maar zult u luisteren? Alleen God zal dat weten.

Het einde der tijden was nabij. Toch was er hoop. Volgens de Britse apostolischen zou de christelijke wereld worden verdeeld in twaalf stammen. Elke Apostel kreeg een eigen 'arbeidsterrein' waarin hij 12.000 volgelingen moest werven, zodat er een

uitverkoren volk van in totaal 144.000 mensen zou ontstaan. Volgelingen konden zich laten ‘verzegelen’ door de handoplegging van een Apostel. Alle verzegelden zouden als uitverkorenen worden ‘gespaard’ voordat de wereld zou vergaan. Het was nog niet te laat en iedereen kon zich bijtijds bekeren.

Het *Testimonium* riep wereldlijke en kerkelijke leiders op om serieus naar de twaalf Apostelen te luisteren. Aan ambitie ontbrak het hen niet: Apostel Drummond overhandigde het document persoonlijk aan de paus in Rome, de keizer van Oostenrijk, de koning van Frankrijk en vele andere Europese vorsten. Overtuigd van hun boodschap reisden de twaalf door Europa en de beweging groeide snel: in 1836 waren er al 36 gemeentes in Groot-Brittannië, en ook op het Europese continent – vooral in Duitsland – bleken mensen ontvankelijk te zijn voor dit nieuwe geloof.

Martin en ik wandelen over het uitgestrekte landgoed. Kinderen spelen verstoppertje achter de struiken, twee tieners zoenen onder een eikenboom. Onze sokken raken doorweekt in het hoge gras. Mystiek hangt in de lucht, maar laat zich lastig vangen. ‘Geen wonder dat *Midsomer Murders* hier is opgenomen,’ zegt Martin, ‘er hangt iets dreigends in de lucht: een perfecte locatie voor zo’n detectiveserie. Sinister en sfeervol.’

In de verte zien we een schitterende kerk liggen, in het volle zicht verscholen. Door het prikkeldraad heen zien we de plek waar het allemaal begon: de Katholieke Apostolische Kerk van Albury. Een kerk in gotische stijl met een indrukwekkend roosvenster. Lange tijd staren we naar de cirkels, spietsen en stenen. De kerk ziet er goed onderhouden uit. ‘Hoe is het mogelijk,’ zegt Martin. ‘Hier zijn we dan: bij de wortels van de waanzin.’

In 1839 besloot Henry Drummond om deze prachtige kerk op zijn eigen landgoed te laten bouwen. Een jaar later werden hier de eerste apostolische diensten gehouden. Er kwamen een uitgebreide liturgie en een ingewikkelde ambtsstructuur. Het

idee was dat Jezus terug zou komen vóór het overlijden van de laatste Apostel. Al in 1855 vervaagde deze hoop, want in dat jaar stierven maar liefst drie Apostelen: Carlyle, Dow en Mackenzie. Na het overlijden van nog meer Apostelen in de daaropvolgende jaren vroegen sommigen zich af of het Apostelcollege niet moest worden aangevuld. Maar de Britse grondleggers weigerden en bleven halsstarrig in een wonder geloven.

In 1901 overleed de laatste Apostel: Francis Valentine Woodhouse werd bijna 96 jaar. Daarna begon de Britse apostolische beweging weg te zakken in een *Time of Silence*. Volgelingen konden elkaar blijven ontmoeten, maar de uitvoering van rituelen en nieuwe aanwijzingen waren onmogelijk geworden nu de laatste Apostel was overleden. De aanhang slonk en alle Britse apostolische bezittingen moesten worden verkocht. Alleen de kerk in Albury werd behouden als de laatste Katholieke Apostolische Kerk.

Terug in het dorp drinken we in het koffiehuis gitzwarte thee met veel melk. Daar lees ik in een foldertje dat dit gebied in 1987 en 1990 door hevige stormen was getroffen. De kerk raakte zwaar beschadigd. Was dat een teken? In elk geval besloten de beheerders direct actie te ondernemen. Wie zij zijn, is onduidelijk. De kerk houdt de deuren gesloten. Ook blijft het duister waar de miljoenen ponden voor de renovatie vandaan zijn gekomen. Wellicht willen sommigen er toch voor zorgen dat de kerk er klaar voor is: vlekkeloos en onberispelijk lijkt het heiligdom geduldig te wachten op het einde der tijden en de terugkomst van Jezus.

De oorspronkelijke apostolische beweging is vrijwel helemaal uit Groot-Brittannië verdwenen. Maar in Duitsland waren de Britse zendingsactiviteiten inmiddels wel aangeslagen. De Duitsers wilden niet afwachten: ze stichtten verschillende gemeenten en benoemden al vanaf 1860 hun eigen Apostelen. William Caird en Charles Böhm werden als eersten door de Duitse profeet

Heinrich Geyer geroepen. Het Britse apostelcollege erkende deze roepingen niet. Drie jaar later leidde dit tot een afscheiding van de Katholieke Apostolische Kerk.

Door deze splitsing bleef de apostolische beweging in Duitsland bestaan en in korte tijd werden daar nieuwe Apostelen aangewezen om het apostolische geloof overal te gaan uitdragen. Inmiddels heeft de *Neue Apostolische Kirche* (NAK) wereldwijd zo'n negen miljoen volgelingen, met ongeveer 350.000 leden in Duitsland en zeven miljoen op het Afrikaanse continent. De NAK wordt nog steeds geleid door een 'Stamapostel'. Sinds 2013 is dat Jean-Luc Schneider: hij benoemt en leidt 354 Apostelen, verspreid over de hele wereld.

Vanaf 1863 vond het apostolische gedachtegoed ook vruchtbare grond in het koude, verarmde Nederland. In dat jaar vertrok Apostel Friedrich Wilhelm Schwartz vanuit Hamburg naar Amsterdam om zijn geloof in de Lage Landen te verkondigen. Dit verhaal over een kleine, standvastige man op een Amsterdamse kade hoorden we keer op keer. Alle Nederlandse apostolischen weten dat hun eigen geschiedenis toen pas echt begon.